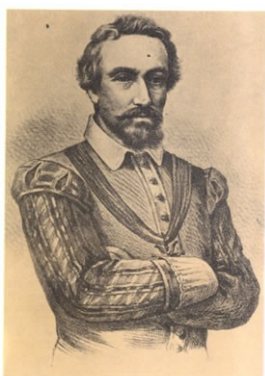

SANTA COLOMA, ORIGEN DE LA GUERRA DELS SEGADORS

Contra tots els catalans,
ja veieu quina n'han feta:
seguien viles i llocs
fins al lloc de Riu d'Arenes;
n'han cremat un sagrat lloc,
que Santa Coloma es deia

...

Fragment de *Catalunya, comtat gran*, versió antiga d'*Els Segadors*

Sovint, els nostres polítics parlen del difícil encaix de Catalunya a Espanya. No crec pas que, almenys en això, ningú gosi contradir-los. En aquest complicat acoblament el grinyol és la remor de fons habitual, però de vegades la fregadissa és tan forta que encén guspieres. El darrer exemple és ben recent i notori; em refereixo, és clar, a les passions desfermades pel debat sobre aquest nou Estatut que, per bé o per mal, ens regirà els destins durant una bona temporada. Però no us penseu pas que els desajustaments siguin fruit de l'època actual. No, ja fa uns quants segles que duren i, probablement, s'aniran arrossegant fins que la immigració, inevitable, hagi convertit Europa sencera en un conglomerat diferent del d'ara.

Santa Coloma va ser protagonista rellevant en un d'aquests moments de la Història en què han saltat guspieres. De fet, els seus habitants d'aleshores van provocar una de les espurnes que va encendre un dels majors focs que hi ha hagut en la relació Catalunya-Espanya, la Guerra dels Segadors el 1640.

Abans d'entrar en detalls sobre els nostres exaltats avantpassats, situem breument el context. Al segle XVII l'articulació política de la península ibèrica era ben diferent de la d'ara. La Corona d'Aragó, que formaven el Principat de Catalunya juntament amb els regnes d'Aragó, València i Mallorca, estava enquadrada dins la Monarquia Hispànica dels Àustries. La Monarquia Hispànica era un vast imperi format per les corones de Castella, d'Aragó, el regne de Portugal, les possessions d'Amèrica, les dels Països Baixos... Però no era un estat unitari, era el que s'anomena una "monarquia

composta". Perquè ens entenguem: el titular de la Monarquia Hispànica no era anomenat "rei d'Espanya", sinó que s'intitulava "rei de Castella i Lleó, rei d'Aragó, comte de Barcelona" i un llarguíssim etcètera que no reproduïm aquí per manca d'espai i per no cansar. El que és important de subratllar és que cadascun d'aquests regnes que componien aquesta monarquia es regia per unes lleis i per unes institucions pròpies, gairebé independents, i l'únic punt que els unia era que compartien la figura del mateix rei. I perquè un rei fos reconegut com a tal per cadascun dels seus regnes havia de jurar-ne les seves lleis pròpies.

El Principat de Catalunya, doncs, era governat per un seguit d'institucions dividides en dos grans grups, les creades pel rei i les sorgides del mateix Principat. En el primer grup cal destacar, primer, la figura del virrei, una persona considerada l'*alter ego* del rei a Catalunya, el seu màxim representant, i, segon, la Reial Audiència, que era el tribunal superior de justícia. En el grup de les institucions de la pròpia terra hem de citar en primer lloc les Corts Generals, que eren l'òrgan representatiu suprem del Principat; era la reunió dels tres braços de la societat catalana (eclesiàstic, nobiliari i ciutadà) presidida pel rei. Les seves funcions eren la de fer lleis (a través del cèlebre "pactisme" català entre els braços i el rei; el rei no podia fer lleis per si sol, necessitava l'aprovació dels representants del regne), la de ser el marc on el regne exposés "greuges" soferts al rei i, finalment, la funció d'aprovar donatius "graciosos" al rei (un cop aquest hagués satisfet els greuges). La segona gran institució representativa del Principat era la Generalitat. En realitat, la Generalitat era la representació permanent de les Corts Generals en els períodes que aquestes no estaven reunides (cada cop més llargs a mesura que avançava el segle) i s'encarregava de fer complir les disposicions de les Corts (sobretot en l'aspecte fiscal) i de vetllar pel respecte a les lleis del país.

L'equilibri entre les dues bandes d'aquest poder compartit entre el rei i les institucions del Principat, però, era molt feble i a mesura que avançava el segle ^{xvii} augmentava la tensió. Hi havia una confrontació sobre el model polític. D'una banda, el monarca i els seus representants maldaven per centralitzar el poder i la presa de decisions (que, recordem-ho, per llei s'havien de pactar amb les institucions catalanes), caminant vers l'absolutisme i la uniformització legal de tots els seus regnes i territoris. D'altra banda, les Corts

Generals catalanes i la Generalitat intentaven fer valer el marc legal específic català i la seva participació en les decisions reials que afectessin el Principat. Aquesta lluita crònica provocava greus topades, on sovintejaven les detencions d'oficials d'un i altre bàndol, i anà deixant en les institucions catalanes un fort ressentiment envers la monarquia. Aquest és el caldo de cultiu del qual derivà el trencament institucional de 1640.

Paral·lelament, l'Edat Moderna europea es caracteritzava per l'estat de guerra gairebé permanent. Les monarquies sovint dirimien les seves diferències i afanys de grandesa en el camp de batalla. En aquest sentit, la Guerra dels Segadors tingué lloc dins un altre conflicte bèl·lic de més llarg abast, la Guerra dels Trenta Anys entre França i la Monarquia Hispànica. Aquest conflicte havia començat el 1635 i, és clar, Catalunya era territori de pas obligat per a les tropes i també escenari d'algunes lluites. A la campanya de 1639 les tropes hispàniques havien reconquerit la plaça de Salses, a la Catalunya Nord, però encara no havien assegurat la zona que ja arribà l'hivern. Com que llavors només es guerrejava durant l'estiu, des de Madrid es decidí que els *tercios* passessin l'hivern al Principat, allotjats pels seus habitants, per esperar la campanya de l'estiu de 1640. I aquí s'inicià el ball de bastons.

Pagesos i soldats casen malament. Els pagesos, que ja passaven prou penúries econòmiques, i més encara en temps de guerra, eren poc proclius a compartir taula i sostre amb forasters malagradosos i violents. Els soldats, no precisament la flor i nata de la societat, mal pagats i cansats de la guerra, no estaven disposats a passar gana. Agressions, picabaralles, violacions i altres malvestats s'anaven succeint arreu on hi havia allotjaments de soldats durant l'hivern i la primavera de 1640. I a Santa Coloma acabà d'explotar aquest polvorí.

Feia pocs dies que els habitants de Santa Coloma s'havien negat en rodó a allotjar els *tercios* de Felipe de Guevara, quan, el 27 d'abril de 1640, arribà al poble, enviat pel virrei, l'agutzil Monrodon per preparar l'allotjament d'un altre *tercio*, el de Leonardo Moles, que també havia de passar per la regió. Monrodon era una persona molt coneguda al Principat i la seva reputació no era precisament gaire bona. Els colomencs van començar a preparar-se per rebutjar els allotjaments altre cop: un noble local, Ramon de Farners, envià a la població 2 mosquetons, 3 arcabussos i 2 carrabines per si feien falta; els veïns

començaren a treure els seus béns de les cases perquè els soldats no hi trobessin res; i també desobeïen les ordres de l'agutzil de no portar pistoles. Aquestes accions provocaren unes primeres batusses: l'agutzil obrí foc contra un veí que treia les seves pertinences de casa seu i, no gaire més tard, intentà detenir quatre persones que anaven armades. En resposta, els colomencs s'amotinaren el 30 d'abril, Monrodon i els seus servents intentaren refugiar-se a l'hostal però els veïns rodejaren l'edifici i hi calaren foc, amb l'agutzil i els seus a dins.

Tement represàlies, Santa Coloma demanà ajuda i, l'endemà mateix, començaren a aplegar-se bandes armades de pagesos i vilatans dels entorns, unes 4.000 persones, i feren cap a Mallorquines, on s'estava el reduït *tercio* de Leonardo Moles. Aquest, veient-se en inferioritat numèrica, fugí en direcció a Blanes, però pel camí cremà la vila i l'església de Riudarenes. Les bandes de pagesos revoltats, llavors, renunciaren a perseguir l'exèrcit i es dirigiren a Amer, on hi havia un altre grup petit de *tercios* de Juan de Arce, als quals rodejaren i estaren a punt d'aniquilar. El 7 de maig, però, arribaren reforços de l'exèrcit, feren disgregar els revoltats i posaren fi a una setmana de greus disturbis.

No vulgueu pas buscar, a Santa Coloma, cap pedra anterior a 1640. Els *tercios* es venjaren de l'ofensa rebuda. El 14 de maig, les tropes hispàniques, ben reagrupades i obeïnt ordres del virrei, es presentaren a Santa Coloma amb ganes d'escarmentar la població. Els vilatans, sabent-ho, s'havien cuidat prou d'amagar-se a les muntanyes i, així, quan arribaren els soldats, es trobaren el poble buit. Els *tercios*, tanmateix, saquejaren i cremaren totes les cases. Després, tornant cap a Blanes, tornaren a passar per Riudarenes a acabar d'enrunar el que havia quedat dret la primera vegada. Aquests fets revoltaren el país sencer, arreu grups nombrosos s'anaren alçant en armes.

El 22 de maig, precedint el que passaria setmanes després, alguns d'aquests escamots pagesos entraren a Barcelona per alliberar un diputat de la Generalitat que havia estat empresonat pel virrei i l'Audiència per mostrar-se contrari als allotjaments. En aquesta data no es vessà cap gota de sang i, un cop alliberat el diputat, els pagesos marxaren del Cap i Casal tal com havien vingut, però l'exèrcit agafà por davant aquestes demostracions de força i les tropes es retiraren cap al Rosselló. Durant les setmanes posteriors hi hagué

disturbis i avalots a moltes poblacions del país, que culminaren a Barcelona la diada de Corpus, el 7 de juny. Era tradicional, en aquella data, que segadors vinguts d'arreu entressin a Barcelona per llogar-se per a la sega, però aquell dia concret, amb tot el que s'havia viscut els darrers temps, un petit incident va desfermar les ires dels segadors, que van saquejar i cremar les cases dels oficials reials i van arribar a matar el mateix virrei, que, per cert, casualment rebia el nom de Santa Coloma.

Era obvi que aquests greus incidents no quedarien sense resposta. Per això, els diputats de la Generalitat agafaren les regnes de la situació i, ressentits pel poc respecte mostrat pel rei i els seus oficials envers les institucions del país, executaren una fugida endavant en tota regla, trencaren tot vincle amb la Monarquia Hispànica i posaren el Principat sota la protecció de França (que, recordem-ho, estava en guerra amb la Monarquia Hispànica), promettent obediència a Lluís XIII. Tanmateix, aviat es veié que França no era més respectuosa amb les institucions i les lleis del país i, a més, també es produïren enfrontaments entre la població i els soldats francesos que havia d'allotjar. Així, el 1652 les tropes hispàniques recuperaren militarment el Principat i el retornaren al seu estat anterior. Després de la rendició catalana, hi hagué un perdó general (menys per als que més s'havien manifestat a favor dels francesos) i, aquest cop, es garantiren els drets i les institucions de la terra. Mentrestant, la guerra contra França continuava.

Com acabem de veure, en alguns moments de la nostra Història, la nostra vila no ha estat sempre tan tranquil·la com ara. Les hostilitats que van desfermar els seus habitants d'aleshores van posar en entredit l'ordre establert i, sumat això a un cúmul de circumstàncies, va acabar provocant la ruptura de les institucions catalanes amb la Monarquia Hispànica. Són fets prou importants, Santa Coloma en va ser actor principal i, per això, la Casa de la Paraula, que s'està projectant actualment al poble, voldrà ser-ne un altaveu perquè s'aprofundeixi en el seu coneixement.

Xavier Marcó Masferrer